רשות הדיבור

מטרת הפעולה

החניכים ייחשפו לתרבות הדיבור במדינה ויפעלו על מנת לקדמה לקראת תרבות הדיבור הישראלית הרצויה.

מבנה הפעולה

א. לשון הרע דבר נורא!

ב. אולי נדבר?

ג. בואו נדבר על זה

ד. סיכום

מהלך הפעולה

א. לשון הרע דבר נורא

פורשים על הרצפה את לוח המשחק (נספח 1) מחלקים את החניכים למספר קבוצות וכל קבוצה מקבלת חייל. נותנים לכל קבוצה צילום של חוק איסור לשון הרע (נספח 2) ומקציבים רבע שעה ללימוד החוק (כדאי להסביר לחניכים כי בהמשך הם יישאלו על פרטי החוק), לאחר מכן אוספים את החוק ומתחילים במשחק. כל קבוצה בתורה זורקת קובייה ו'הולכת' במשבצות המסלול. כאשר חייל מגיע למשבצת שיש בה סולם וחבל, המדריך שואל את הקבוצה שאלה (נספח 3). אם החניכים ענו נכונה החייל עולה בסולם, ואם טעו – הם יורדים בחבל. הקבוצה המנצחת היא הקבוצה הראשונה שהגיעה למשבצת הסיום.

לאחר המשחק שואלים את החניכים:

- מדוע לדעתם המדינה חוקקה חוק כזה? מה מטרתו?

מסבירים לחניכים שהמדינה חוקקה חוק כזה על מנת לשמור הן על זכויות הפרט (שלא יפגעו או יוציאו שם רע לאדם יחיד), הן על זכויות הכלל (שלא יפגעו או יוציאו שם רע על קבוצות בחברה) והן על תרבות הדיבור של המדינה. עצם חקיקת החוק מראה כי המדינה מנסה ליצור תרבות של דיבור נקי ולמנוע פגיעה בזולת.

מנהלים דיון עם החניכים:

- האם חקיקת חוק שכזה היא חלק מתפקידה של המדינה?
- מה המדינה מנסה להשיג בכך?

ב. אולי נדבר?

מחלקים את החניכים לחמש קבוצות. כל קבוצה מקבלת קטע לקריאה (נספח 4) וצריכה לאתר את התופעה המתוארת בו בנוגע לתרבות הדיבור. לאחר מכן על כל קבוצה להציג בפני שאר החניכים דו-שיח בין חניך למדריך המבוסס על צורת הדיבור המופיעה בקטע, ושאר החניכים צריכים לאתר מהי התופעה המוצגת.

התופעות המופיעות בקטעים המצורפים הן:

- שימוש בסלנג
- שימוש בשפה לועזית
- חוסר נימוס בדיבור (צעקנות, וכחנות, כניסה לדברי השני)
- שימוש בשפה לא נקייה
- אמירת דברים בצורה לא בהירה ולא חד-משמעית
- לשון הרע ורכילות

ג. בואו נדבר על זה

משחקים טלפון שבור.

אחרי המשחק שואלים את החניכים: לשם מה בעצם צריך דיבור?

התשובות מן הסתם יהיו: כדי לחבר בין אנשים – כדי שנוכל לעשות דברים במשותף, כדי שנבין זה את זה וכו'. אם ננסה להגדיר את הדבר בצורה יותר מדויקת – הדיבור הוא מה שמוציא את הרצון שלי מהכוח אל הפועל. לכן, המנהיג נקרא דַּבָּר – דבר אחד לדור (רש"י, דברים ל"א, ז') – מכיוון שהמנהיג הוא זה שצריך להוציא מהכוח אל הפועל את כוחו של העם. ואם הסיבות שנתנו החניכים נכונות בממד הפרטי, על אחת כמה וכמה בממד הכללי – במדינה שצריכה להתנהל ולדאוג שיש קשר בין האנשים, שכולם מבינים זה את זה, ושכולם יחד מאמינים ופועלים למען מטרה משותפת.

כדאי להוסיף שבעם ישראל הדבר חשוב שבעתיים, שהרי כוחו של עם ישראל בפיו – "הקול קול יעקב".

במשחק הטלפון השבור הדיבור הוא אבן היסוד – הוא הדבק שמחבר בין האנשים, ולפי צורת הדיבור ייקבע איזה אופי יהיה לקבוצה. אם אנחנו נדבר נכון, נפרגן, ונאמר רק דברים חיוביים ומועילים, הקבוצה תהיה חיובית (מכיוון שזה מה שמחבר אותה, ואם במערכת הצינורות יש מסננת, אז הדברים הרעים לא עוברים, משום שהדיבור שלנו חיובי) או חלילה חיובית פחות.

ד.סיכום

כתיבת תקנון ליצירת תרבות דיבור ישראלית

לאחר שכל הקבוצות הציגו, מבקשים מהחניכים לחשוב מהי הדרך הנכונה לנהל את השיחה שהם הציגו.

אפשר לתת לחניכים להציג מחדש ובצורה 'מתוקנת' את ההצגות.

שואלים את החניכים מהי לדעתם תרבות הדיבור האידיאלית.

לעם ישראל יש כללים מאוד ברורים לשמירת הלשון. תרבות הדיבור שלנו צריכה לנבוע מתוך הלכות שמירת הלשון, וממילא, אם נשתדל להקפיד על ההלכות, תיווצר אצלנו תרבות דיבור חדשה – בלא סלנגים, שפה לא נקייה, שפה לועזית וכדומה.

חקיקת חוק 'איסור לשון הרע' מראה כי למדינת ישראל יש כיוון! שמירת הלשון מעוגנת בחוק וזוהי נקודה התחלתית שממנה אפשר ליצור תרבות דיבור נכונה וטובה. בעצם חקיקת החוק, המדינה יוצאת במעין קריאה האומרת 'במדינה שלנו שומרים על הלשון'. אומנם, החוק אינו שלם וחסרים בו מרכיבים חשובים. התפקיד שלנו הוא לקדם ולהרחיב את האמירה לא רק למניעת פגיעה בזולת אלא גם לטוהר השפה ולשמירה על אופן הדיבור שלנו. דיבור לשון הרע אינו רק מה שקיים בחוק – אמירת שקר על מישהו, אלא אפילו אמת! אנחנו רוצים ליצור דיבור כזה שיוצר דברים חיובים, לכן אני אמנע גם מלומר אמת אם זה למטרה שלילית.

שואלים את החניכים איך הם יכולים לקדם את התהוותה של תרבות דיבור תקינה? מבקשים מכל קבוצה לכתוב מספר כללים לשמירת הלשון בסניף, ולאחר מכן מגבשים תקנון קבוצתי לשמירת הלשון.

אפשר להציע לחניכים ללמוד הלכות לשון הרע בתחילת כל פעולה או לתלות לוח שמירת הלשון בסניף (ניתן להוריד הלכות יומיות מהאתר http://www.netsor.org) וכדו'.

לסיום, ניתן לחלק לחניכים את תפילתו של החפץ חיים לשמירת הלשון (נספח 5).

נספח 1:

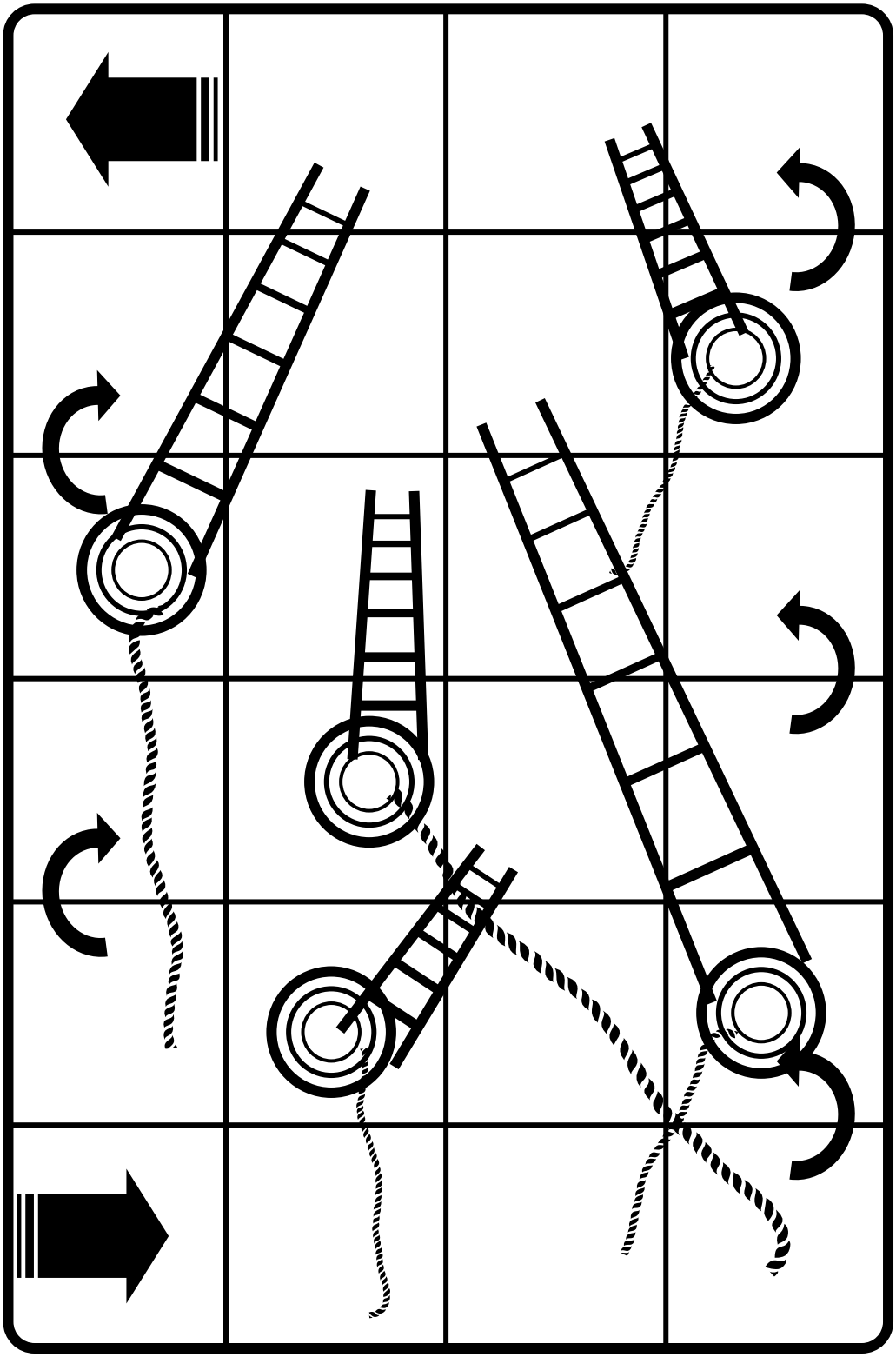

נספח 2:

חוק איסור לשון הרע

התשכ"ה - 1965

פרק א': פרשנות

1. לשון הרע מהי (תיקון: תשנז)

לשון הרע היא דבר שפרסומו עלול -

(1) להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם;

(2) לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו;

(3) לפגוע באדם במשרתו, אם משרה ציבורית ואם משרה אחרת, בעסקו, במשלח ידו או במקצועו;

(4) לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, מינו או נטייתו המינית.

בסעיף זה, אדם - יחיד או תאגיד.

2. פרסום מהו

(א) פרסום, לענין לשון הרע - בין בעל פה ובין בכתב או בדפוס, לרבות ציור, דמות, תנועה, צליל וכל אמצעי אחר.

(ב) רואים כפרסום לשון הרע, בלי למעט מדרכי פרסום אחרות -

(1) אם היתה מיועדת לאדם זולת הנפגע והגיעה לאותו אדם או לאדם אחר זולת הנפגע;

(2) אם היתה בכתב והכתב עשוי היה, לפי הנסיבות, להגיע לאדם זולת הנפגע.

3. דרכי הבעת לשון הרע

אין נפקא מינה אם לשון הרע הובעה במישרין ובשלמות, או אם היא והתייחסותה לאדם הטוען שנפגע בה משתמעות מן הפרסום או מנסיבות חיצוניות, או מקצתן מזה ומקצתן מזה.

4. לשון הרע על ציבור (תיקון: תשכז)

לשון הרע על חבר בני אדם או על ציבור כלשהו שאינם תאגיד, דינה כדין לשון הרע על תאגיד, אלא שאין בה עילה לתובענה אזרחית או לקובלנה, ולא יוגש כתב אישום בשל עבירה לפי סעיף זה אלא על ידי היועץ המשפטי לממשלה או בהסכמתו.

5. לשון הרע על מת (תיקון: תשכז)

לשון הרע על אדם שפורסמה אחרי מותו, דינה כדין לשון הרע על אדם חי, אלא שאין בה עילה לתובענה אזרחית או לקובלנה, ולא יוגש כתב אישום בשל עבירה לפי סעיף זה אלא אם ביקש זאת בן זוגו של המת או אחד מילדיו, נכדיו, הוריו, אחיו או אחיותיו.

פרק ב': אחריות ותרופות

6. לשון הרע - עבירה

המפרסם לשון הרע, בכוונה לפגוע, לשני בני-אדם או יותר זולת הנפגע, דינו - מאסר שנה אחת.

7. לשון הרע - עוולה אזרחית (תיקון: תשכז)

פרסום לשון הרע לאדם אחד או יותר זולת הנפגע תהא עוולה אזרחית, ובכפוף להוראות חוק זה יחולו עליה הוראות הסעיפים 2(2) עד 15, 55ב, 58 עד 61 ו- 63 עד 68א לפקודת הנזיקים האזרחיים, 1944.

7א. פיצוי ללא הוכחת נזק (תיקון: תשנט)

(א) הורשע אדם בעבירה לפי חוק זה, רשאי בית המשפט לחייבו לשלם לנפגע פיצוי שלא יעלה על 50,000 שקלים חדשים, ללא הוכחת נזק; חיוב בפיצוי לפי סעיף קטן זה הוא כפסק דין של אותו בית משפט שניתן בתובענה אזרחית של הזכאי נגד החייב בו.

(ב) במשפט בשל עוולה אזרחית לפי חוק זה רשאי בית המשפט לחייב את הנתבע לשלם לנפגע פיצוי שלא יעלה על 50,000 שקלים חדשים, ללא הוכחת נזק.

(ג) במשפט בשל עוולה אזרחית לפי חוק זה, שבו הוכח כי לשון הרע פורסמה בכוונה לפגוע, רשאי בית המשפט לחייב את הנתבע לשלם לנפגע, פיצוי שלא יעלה על כפל הסכום כאמור בסעיף קטן (ב), ללא הוכחת נזק.

(ד) לא יקבל אדם פיצוי ללא הוכחת נזק, לפי סעיף זה, בשל אותה לשון הרע, יותר מפעם אחת.

(ה) הסכומים האמורים בסעיף זה יעודכנו ב- 16 בכל חודש, בהתאם לשיעור עליית המדד החדש לעומת המדד הבסיסי; לענין סעיף קטן זה -

מדד - מדד המחירים לצרכן שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה;

המדד החדש - מדד החודש שקדם לחודש העדכון;

המדד הבסיסי - מדד חודש ספטמבר 1998.

8. קובלנה - עבירה בשל לשון הרע לפי חוק זה תהא בין העבירות שבהן רשאי הנפגע להאשים על ידי הגשת קובלנה לבית המשפט.

9. צווים נוספים: (א) נוסף לכל עונש וסעד אחר רשאי בית המשפט, במשפט פלילי או אזרחי בשל לשון הרע, לצוות - (1) על איסור הפצה של עותקי הפרסום המכיל את לשון הרע או על החרמתם; צו החרמה לפי פסקה זו כוחו יפה כלפי כל אדם שברשותו נמצאים עותקים כאלה לשם מכירה, הפצה או החסנה, גם אם אותו אדם לא היה צד למשפט; ציווה בית המשפט על החרמה, יורה מה ייעשה בעותקים שהוחרמו;

(2) על פרסום תיקון או הכחשה של דבר המהווה לשון הרע או על פרסום פסק הדין, כולו או מקצתו; הפרסום ייעשה על חשבון הנאשם או הנתבע, במקום, במידה ובדרך שיקבע בית המשפט.

(ב) אין בהוראות סעיף זה כדי למנוע החזקת עותק של פרסום בספריות ציבוריות, בארכיונים וכיוצא באלה, זולת אם הטיל בית המשפט, בצו החרמה על פי סעיף קטן (א)(1), הגבלה גם על החזקה כזאת, ואין בהן כדי למנוע החזקת עותק של פרסום על ידי הפרט.

10. צו ביניים - הודה הנאשם או הנתבע שמקצת הדברים שפורסמו יש בהם לשון הרע או שמקצתם אינם אמת, רשאי בית המשפט, בכל שלב משלבי הדיון לפני מתן פסק-הדין, לצוות על פרסום של תיקון או הכחשה לאותם הדברים כאמור בסעיף 9(א)(2).

11. אחריות בשל פרסום באמצעי התקשורת (תיקון: תשמד)

(א) פורסמה לשון הרע באמצעי תקשורת, ישאו באחריות פלילית ואזרחית בשל לשון הרע, האדם שהביא את דבר לשון הרע לאמצעי התקשורת וגרם בכך לפרסומו, עורך אמצעי התקשורת ומי שהחליט בפועל על הפרסום, ובאחריות אזרחית ישא גם האחראי לאמצעי התקשורת.

(ב) באישום פלילי לפי סעיף זה תהא זו הגנה טובה לעורך אמצעי התקשורת שנקט אמצעים סבירים כדי למנוע פרסום אותה לשון הרע ושלא ידע על פרסומה.

(ג) בחוק זה - אמצעי תקשורת - עתון כמשמעותו בפקודת העתונות (להלן - עתון) וכן שידורי רדיו וטלויזיה הניתנים לציבור; עורך אמצעי תקשורת, בעתון - לרבות עורך בפועל, ובשידור - לרבות עורך התכנית שבה נעשה הפרסום; אחראי לאמצעי התקשורת, בעתון - המוצא לאור, ובשידורי רדיו וטלויזיה - מי שאחראי לקיומם.

12. אחריות של מדפיס-ומפיץ (תיקון: תשכז)

פורסמה לשון הרע בדפוס, למעט בעתון בעל תדירות הופעה של ארבעים יום או פחות, המוצא לאור על פי רשיון בעל תוקף, ישאו באחריות פלילית ואזרחית בשל לשון הרע גם מחזיק בית הדפוס, כמשמעותו בפקודת העתונות, שבו הודפס הפרסום, ומי שמוכר את הפרסום או מפיץ אותו בדרך אחרת, ובלבד שלא ישאו באחריות אלא אם ידעו או חייבים היו לדעת שהפרסום מכיל לשון הרע.

פרק ג': פרסומים מותרים; הגנות והקלות

13. פרסומים מותרים (תיקון: תשכז, תשנה) - לא ישמש עילה למשפט פלילי או אזרחי -

(1) פרסום לפי סעיף 28 לחוק-יסוד: הכנסת, או פרסום המוגן לפי סעיף 1 לחוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, תשיא - 1951;

(2) פרסום בישיבת הממשלה;

3) פרסום על ידי הממשלה, או חבר ממשלה בתוקף תפקידו, או פרסום על פי הוראת הממשלה או הוראת חבר ממשלה בתוקף תפקידו;

(4) פרסום על ידי מבקר המדינה בתוקף תפקידו או פרסום כאמור מטעמו;

(5) פרסום על ידי שופט, חבר של בית דין דתי, בורר, או אדם אחר בעל סמכות שיפוטית או מעין-שיפוטית על פי דין, שנעשה תוך כדי דיון בפניהם או בהחלטתם, או פרסום על ידי בעל דין, בא כוחו של בעל דין או עד, שנעשה תוך כדי דיון כאמור;

(6) פרסום על ידי חבר ועדת חקירה, כמשמעותה בסעיף 22 לחוק-יסוד: הכנסת או בפקודת ועדות חקירה, שנעשה תוך כדי דיון בפני הועדה, או בדין וחשבון שלה, או פרסום על ידי אדם שענינו משמש נושא לחקירת הועדה, בא כוחו של אדם כזה או עד, שנעשה תוך כדי דיון כאמור;

(7) דין וחשבון נכון והוגן על מה שנאמר או אירע כאמור בפסקאות (5) או (6) בישיבה פומבית, ובלבד שהפרסום לא נאסר לפי סעיף 21;

(8) דין וחשבון נכון והוגן על מה שנאמר או אירע בישיבה פומבית של ארגון בין-לאומי שמדינת ישראל חברה בו, של ועידה בין-לאומית שאליה שלחה ממשלת ישראל נציג, של בית דין בין-לאומי, או של מוסד ממוסדותיה הנבחרים של ההסתדרות הציונית העולמית - הסוכנות היהודית לארץ ישראל;

(9) פרסום שהמפרסם חייב לעשות על פי דין או על פי הוראה של רשות המוסמכת לכך כדין או שהוא רשאי לעשות על פי היתר של רשות כאמור;

(10) העתק או תמצית נכונה והוגנת ממרשם המתנהל על פי חיקוק או ממסמך אחר הפתוחים על פי חיקוק לעיון כל דורש;

(11) פרסום נכון והוגן - מלא, חלקי או תמציתי - של מה שפורסם קודם לכן בנסיבות האמורות בפסקאות (1), (3), (4), (7), (8), (9) או (10), ופרסום חוזר כאמור של מה שפורסם בישיבת הממשלה והממשלה התירה לפרסמו.

14. הגנת אמת הפרסום (תיקון: תשכז) - במשפט פלילי או אזרחי בשל לשון הרע תהא זאת הגנה טובה שהדבר שפורסם היה אמת והיה בפרסום ענין ציבורי; הגנה זו לא תישלל בשל כך בלבד שלא הוכחה אמיתותו של פרט לוואי שאין בו פגיעה של ממש.

15. הגנת תום לב (תיקון: תשכז, תשלט, תשמד)

במשפט פלילי או אזרחי בשל לשון הרע תהא זאת הגנה טובה אם הנאשם או הנתבע עשה את הפרסום בתום לב באחת הנסיבות האלו:

(1) הוא לא ידע ולא היה חייב לדעת על קיום הנפגע, או על הנסיבות שמהן משתמעת לשון הרע או התייחסותה לנפגע כאמור בסעיף 3.

(2) היחסים שבינו לבין האדם שאליו הופנה הפרסום הטילו עליו חובה חוקית, מוסרית או חברתית לעשות אותו פרסום;

(3) הפרסום נעשה לשם הגנה על ענין אישי כשר של הנאשם או הנתבע, של האדם שאליו הופנה הפרסום או של מי שאותו אדם מעונין בו ענין אישי כשר;

(4) הפרסום היה הבעת דעה על התנהגות הנפגע בתפקיד שיפוטי, רשמי או ציבורי, בשירות ציבורי או בקשר לענין ציבורי, או על אפיו, עברו, מעשיו או דעותיו של הנפגע במידה שהם נתגלו באותה התנהגות;

(5) הפרסום היה הבעת דעה על התנהגות הנפגע -

(א) כבעל דין, כבא כוחו של בעל-דין או כעד בישיבה פומבית של דיון כאמור בסעיף 13(5), ובלבד שהפרסום לא נאסר לפי סעיף 21, או

(ב) כאדם שענינו משמש נושא לחקירה, כבא כוחו של אדם כזה או כעד בישיבה פומבית של ועדת חקירה כאמור בסעיף 13(6), או על אפיו, עברו מעשיו או דעותיו של הנפגע במידה שהם נתגלו באותה התנהגות;

(6) הפרסום היה בקורת על יצירה ספרותית, מדעית, אמנותית או אחרת שהנפגע פרסם או הציג ברבים, או על פעולה שעשה בפומבי, ובמידה שהדבר כרוך בבקורת כזאת - הבעת דעה על אפיו, עברו, מעשיו או דעותיו של הנפגע במידה שהם נתגלו באותה יצירה או פעולה;

(7) הפרסום היה הבעת דעה על התנהגותו או אפיו של הנפגע בענין שבו הנאשם או הנתבע ממונה על הנפגע, מכוח דין או חוזה, והפרסום היה מוצדק על ידי היותו ממונה כאמור;

(8) הפרסום היה בהגשת תלונה על הנפגע בענין שבו האדם שאליו הוגשה התלונה ממונה על הנפגע, מכוח דין או חוזה, או תלונה שהוגשה לרשות המוסמכת לקבל תלונות על הנפגע או לחקור בענין המשמש נושא התלונה ואולם אין בהוראה זו כדי להקנות הגנה על פרסום אחר של התלונה, של דבר הגשתה או של תכנה;

(9) הפרסום היה דין וחשבון נכון והוגן על אסיפה פומבית או על אסיפה או ישיבה של תאגיד שלציבור היתה גישה אליה, והיה בפרסומו ענין ציבורי;

(10) הפרסום לא נעשה אלא כדי לגנות או להכחיש לשון הרע שפורסמה קודם לכן;

(11) הפרסום לא היה אלא מסירת ידיעה לעורך אמצעי התקשורת או לנציגו כדי שיבחן שאלת פרסומה באמצעי התקשורת;

(12) הפרסום נעשה בשידור רדיו או טלוויזיה שלא הוקלט מראש והנאשם או הנתבע הוא מי שאחראי לפי סעיף 11 והוא לא ידע ולא יכול היה לדעת על הכוונה לפרסם לשון הרע.

16. נטל ההוכחה

(א) הוכיח הנאשם או הנתבע שעשה את הפרסום באחת הנסיבות האמורות בסעיף 15 ושהפרסום לא חרג מתחום הסביר באותן נסיבות, חזקה עליו שעשה את הפרסום בתום לב.

(ב) חזקה על הנאשם או הנתבע שעשה את הפרסום שלא בתום לב אם נתקיים בפרסום אחת מאלה:

(1) הדבר שפורסם לא היה אמת והוא לא האמין באמיתותו;

(2) הדבר שפורסם לא היה אמת והוא לא נקט לפני הפרסום אמצעים סבירים להיווכח אם אמת הוא אם לא;

(3) הוא נתכוון על ידי הפרסום לפגוע במידה גדולה משהיתה סבירה להגנת הערכים המוגנים על-ידי סעיף 15.

17. שלילת הגנת תום לב (תיקון: תשכז, תשמד)

(א) פורסמה לשון הרע באמצעי תקשורת לא תעמוד הגנת תום לב לעורכו, למי שהחליט בפועל על הפרסום או לאחראי על אותו אמצעי תקשורת אם הנפגע, או אחד הנפגעים, דרש ממנו לפרסם תיקון או הכחשה מצד הנפגע ולא פרסם את התיקון או ההכחשה בכותרת מתאימה במקום, במידה, בהבלטה ובדרך שבה פורסמה אותה לשון הרע, ותוך זמן סביר מקבלת הדרישה; ובלבד שהדרישה היתה חתומה בידי הנפגע, שהתיקון או ההכחשה לא היה בהם משום לשון הרע או תוכן בלתי חוקי אחר, ואורכם לא חרג מתחום הסביר בנסיבות.

(ב) היה הפרסום בעתון המופיע בתדירות פחותה מאחת לשבוע, יפורסמו התיקון או ההכחשה, לפי דרישת הנפגע, גם בעתון יומי.

18. הפרכה של טענות הגנה - הביא הנאשם או הנתבע ראיה או העיד בעצמו כדי להוכיח אחת ההגנות הניתנות בחוק זה, רשאי התובע להביא ראיות סותרות; אין בהוראה זו כדי לגרוע מסמכות בית- המשפט לפי כל דין להתיר הבאת ראיות על-ידי בעלי הדין.

19. הקלות - בבואו לגזור את הדין או לפסוק פיצויים רשאי בית המשפט להתחשב לטובת הנאשם או הנתבע גם באלה:

(1) לשון הרע לא היתה אלא חזרה על מה שכבר נאמר, והוא נקב את המקור שעליו הסתמך;

(2) הוא היה משוכנע באמיתותה של לשון הרע;

(3) הוא לא נתכוון לנפגע;

(4) הוא התנצל בשל הפרסום, תיקן או הכחיש את הדבר המהווה לשון הרע או נקט צעדים להפסקת מכירתו או הפצתו של עותק הפרסום המכיל את לשון הרע, ובלבד שההתנצלות, התיקון או ההכחשה פורסמו במקום, במידה ובדרך שבהן פורסמה לשון הרע, ולא היו מסוייגים.

20. שמירת דינים

חוק זה אינו בא להתיר פרסום האסור על פי דין אחר

ואינו בא לגרוע מחסינות הניתנת על-פי דין אחר.

נספח 3:

- מנו שתיים מההגדרות של לשון הרע לפי החוק. (1) להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם; (2) לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו; (3) לפגוע באדם במשרתו, אם משרה ציבורית ואם משרה אחרת, בעסקו, במשלח ידו או במקצועו; (4) לבזות אדם
- אלו אמצעים נחשבים לאמצעי פרסום? (א) פרסום, לעניין לשון הרע - בין בעל פה ובין בכתב או בדפוס, לרבות ציור, דמות, תנועה, צליל וכל אמצעי אחר. (ב) רואים כפרסום לשון הרע, בלי למעט מדרכי פרסום אחרות - (1) אם היתה מיועדת לאדם זולת הנפגע והגיעה לאותו אדם או לאדם אחר זולת הנפגע; (2) אם היתה בכתב והכתב עשוי היה, לפי הנסיבות, להגיע לאדם זולת הנפגע.
- אם משתמע מפרסום כלשהו דבר רע על מישהו, אך לא נאמר מפורשות, האם הדבר ייחשב כלשון הרע? (כן)
- האם ניתן להגיש תביעה על לשון הרע שפורסם על אדם שכבר מת? (כן. קרובי משפחה מדרגה ראשונה יכולים)
- מה דינו של המפרסם לשון הרע, בכוונה לפגוע, לשני בני-אדם או יותר זולת הנפגע? (מאסר שנה אחת)
- על מי מוטלת האחריות כאשר מפורסם לשון הרע בכלי תקשורת כלשהו? (על האדם שמסר את המידע, העורך ומי שהחליט על הפרסום)
- תנו 2 דוגמאות לפרסומים שמותר לפרסם. (פרסום על ידי הממשלה / מבקר המדינה / שופט / חבר ועדת חקירה וכו' כמופיע בסעיף 13 בחוק)
- איזה הגנות יכולות להיות למפרסם לשון הרע? (הגנת אמת הפרסום והגנת תום לב)
- תנו 3 דוגמאות להגנת תום לב.(סעיף 15 בחוק)
- באילו מצבים יכולות להיות הקלות בדין? (אם הדברים נאמרו בעבר וצוטט המקור, אם היה משוכנע באמיתות הדברים, אם לא התכוון לנפגע ואם התנצל בצורה ראויה)
- תנו דוגמא לפרסום שלא ייחשב כלשון הרע.

נספח 4:

אז אני אגיד לכם מיהו ישראלי.

הוא מישהו שקם בבוקר, מפשיר את הלחם במיקרוגל או מכין ממנו טוסט, לוקח ממנו ביס ושותה שלוק מהקפה. הוא נועל ריבוק וטי שירט שקנה ב-TNT ויש לו מכשיר נוקיה דור שלישי מחברת אורנג'.

הוא נכנס לאוטו, מפעיל את הGPS ומכניס דיסק למערכת. אחרי העבודה, הוא מסמס לאשתו שעוד מעט יגיע ואחר כך הוא עוצר בסופר וקונה קורנפלקס, המבורגר, קטשופ וקוטג'. כשהוא חוזר הביתה, הוא מכניס את המצרכים לפריג'ידר ונמרח על הספה מול הטלוויזיה. אחרי הצהריים, הוא יוצא עם הילדים לפארק לעשות רונדלים על האופניים וקצת ריצת ג'וגינג.

כשהם חוזרים הביתה, הוא מדליק את הבוילר, מתקלח ואחרי ארוחת ערב טובה, הוא נכנס למיטה שמח ומאושר, כי היה לו יום פנטסטי שחבל על הזמן.

ועכשיו... נסו לתרגם את זה לשפה עברית טהורה, OK???

- מהי הבעיה בתרבות הדיבור המתוארת בקטע?
- הציגו דו שיח בין חניך למדריך בהכנות לחודש ארגון. על השיחה להתנהל לפי הבעיה המתוארת בקטע.

א': תגיד, שמת לב לכך שישראלים תמיד מדברים בקול רם?

ב': האמת ששמתי לב לכך רק כשהייתי בפריס בשנה שעברה, הייתה שם קבוצה של בערך חמישה ישראלים והם באמת דיברו באופן שגרם לאנשים להסתכל לכיוונם.

א': האם אתה יכול לחשוב על סיבה מדוע כך הוא הדבר?

ב': האמת שקשה לי, אני מניח שזה עניין תרבותי.

א': מה כוונתך בדיוק?

ב': קשה לשים את האצבע במדויק, אבל נראה שהמנטליות הים תיכונית דבקה בנו.

א': אני מסכים, אך יש לי תחושה שיש עוד עניין...

ב': והוא?

א': ובכן...

ב': העובדה שאנחנו חיים בין ערבים??

א': לא, נדמה לי שהעניין נעוץ בכך שאין....

שיחה כזאת מנוהלת מידי יום ביומו, ולא רק בין חברים לעבודה. חוסר הנימוס המובנה בשיחה ישראלית ממוצעת מופגן בכל תחומי החיים כולל המדיה והפרסום. יהיה קשה להסביר זאת במילים ולעתים נדמה לי שאני היחיד שחושב על כך, אם כי אני משוכנע שישנם עוד כמה אנשים כמוני. אנסה להבהיר את דבריי בדוגמה הבאה:

מתי אי פעם סיים אורח את דבריו בתוכניתם של ירון לונדון ומוטי קירשנבאום? שני האינטלקטואלים הכי מתיימרים בטלוויזיה אינם מסוגלים לתת למרואיין שלהם לסיים את המשפט שהחל לומר מיד אחרי ששאלו אותו את השאלה שעליה ניסה להשיב. הווה אומר, השניים מתפרצים לדברי המרואיין וכמובן שמתנהל "מאבקון" קטן על מי "יזכה" להמשיך לחבר מילים יחדיו לכדי משפט חדש. הדבר מלווה בשתי תופעות מעצבנות במיוחד: ראשית, קולם של השניים, לונדון וקירשנבאום, עולה לטונים שמאלצים את הצופה לגשת לשלט (באופן בלתי מודע יש להניח) ולהנמיך את הווליום. שני המראיינים הכי אליטיסטים, כאילו-נאורים, שאחד מהם אף הגה סדרת סרטי אימה-מתח זולים באמתלת תרחיש אפשרי, מדברים כמו אחרון הילדים המופרעים בביה"ס היסודי – קולניים וחסרי משוא פנים שאינם בוחלים במילים ולעתים אף מטיחים מעין עלבון או לגלוג על מושא הריאיון.

התופעה השנייה שהתפרצויות אלו גורמות היא העובדה המאוד מרגיזה שלרוב, בעקבות ההתפרצות לדבריו, לא ניתנת למרואיין הזדמנות להשלים את המשפט וכך נוצרים מצבים מאוד מוזרים שבהם המראיין אומר משהו בסגנון: "אבל הכי חשוב...." ואז אחד משני האדונים הללו מחליט שיש משהו יותר חשוב (הם עצמם ומה שמעניין אותם בלבד) ושאליו יש כעת לפנות זמן. הדבר אינו נחלתם של שני המזדקנים, שלהם כבר אין סיכוי להשתנות, אלא חולש על כל המדיה הישראלית ותרבות הדיבור שלה.

לעומת זאת, ראיתי לא מזמן תכנית חדשות ברשת ה-BBC שבה אחת המנחים נכנס בטעות לדבריה של אחת מכתבות החוץ ואמר לה: "Oh, I'm sorry I've cut you in, please continue."

לא האמנתי למשמע אוזניי. כאשר יעקב איילון, יונית לוי, גאולה אבן או כל אחד אחר, נכנסים לדברי המרואיין, בכוונה לשנות את נושא השיחה, לִבי מתמלא זעם. אם אינך מצפה לקבל תשובה מלאה, מדוע אפוא שאלת את השאלה מלכתחילה? על מה מעיד הדבר אם לא על חוסר כבוד לזולת, לאדם העומד מולך ומדבר עמך?

העניין לא החל במדיה כמובן, אלא הוא מושרש היטב, עמוק באופיים חסר הסבלנות של הישראלים. למרבה ההפתעה, אם נחשוב על כך לעומק, נגלה שמדובר באותן הסיבות שגורמות לתאונות הדרכים הרבות, לוויכוחים בתורים (בית מרקחת, סופרמרקט, מסעדות למיניהן), לאי ציות לחוקים וכיוצא בזה.

אולי הדבר הכואב ביותר הוא שאין לכך מזור מלבד מודעות עצמית, תכונה שגם כן חסרה מאוד לישראלים. תכונה שלו הייתה נפוצה יותר בקרבנו, היינו אולי באמת עם סגולה.

(http://cafe.themarker.com/view.php?t=572712)

- **מהי הבעיה בתרבות הדיבור המתוארת בקטע?**
- **הציגו דו שיח בין חניך למדריך בהכנות לחודש ארגון. על השיחה להתנהל לפי הבעיה המתוארת בקטע.**

התורה מספרת על הבהמות שהכניס נח לתיבה (בראשית ז´, ב') "מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן הבהמה אשר לא טהורה הוא שנים איש ואשתו". וגם בפסוק ח´ חוזרת התורה על הסיפור, מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל הזכיר את שאלת חז"ל, מדוע לא חסה התורה על ריבוי האותיות, הרי אפשר היה לכתוב בפשטות: "הבהמה הטמאה", כלומר שימוש בחמש אותיות, ואילו התורה כתבה "אשר לא טהורה", כלומר עשר מילים כפול שתי אזכרות, וקיבלנו עשר אותיות מיותרות. אלא שלימדה אותנו התורה שנרגיל את לשוננו לדבר בצורה מכובדת ונימנע מן השימוש במילה "טמאה". חינוך יפה חינכה אותנו התורה.

והוסיף הרצי"ה ושאל: אך בספר ויקרא בפרשת מאכלות אסורות (פרק י"א, ה´) כתוב במפורש "הבהמה הטמאה"? והדבר חוזר פעמים רבות? מה קרה לכותב התורה? האם הוא שכח את מה שלמדנו בספר בראשית? פתאום לא צריך לדבר בלשון נקייה? אלא ענה הרב צבי יהודה זצ"ל: כאשר מדובר בהלכה למעשה צריך לדבר ברור ולא בצורה מעורפלת. גם את זה לימדנו כותב התורה.

- **מהו הלימוד לגבי תרבות הדיבור שאפשר ללמוד מהקטע?**
- **הציגו דו-שיח בין חניך למדריך בהכנות לחודש ארגון. על השיחה להתנהל לפי הלימוד המתואר בקטע.**

שרת תרבות הדיבור / אבי רט

(בעקבות דו-שיח של קללות בין שרת החינוך לבין חברת כנסת)

יושבים ילדי ישראל, הוריהם, מוריהם וכל הנלווים עליהם בבית, וכ-ו-ל-ם רואים את הקולות, את הרמה, את הויכוח ואת הסגנון של הנשים הממונות על החינוך בישראל. אבי רט סבור שהמציאות מוליכה אותנו בעל כורחנו לטיפול שורש מעמיק.

לא לחינם ברא הקב"ה את המספר הגדול ביותר של המחסומים דווקא לפה. השפתיים, השיניים, הלשון, החיך - כל אלו מהווים מחסומים לפה, המשגיחים על מה שהאדם מכניס לפה ועל מה שהאדם מוציא מהפה. לא לחינם אמרו חכמינו ש'מוות וחיים ביד הלשון' וכי 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'.

תמיד ידענו מהו כוחו של דיבור. מהי כוחה של מחמאה מצד אחד - ומהו נזקו של לשון הרע מצד שני. תמיד זכרנו גם שאדם ניכר בכעסו, והמילים שהוא מוציא מפיו בשעת כעסו מעידות על תוכו ועל פנימיות אישיותו.

כל זה היה נכון תמיד, ובעידן של תקשורת המונים - נכונים הדברים שבעתיים.

אתה יושב בבית ורואה שיחה בין שתי נשים שהיו מופקדות על היקר לנו ביותר - חינוך ילדינו. האחת הייתה המנכ"לית של משרד החינוך והשנייה היא שרת החינוך בפועל. איזו עוצמה חינוכית ומנהלתית הופקדה ומופקדת בידיהן של שתי הנשים הללו.

בידיהן לקבוע תקציבים, נהלים, להשפיע על תכנים, ולהוביל מהלכים חינוכיים המשפיעים על כל ילד וילדה בישראל.

והנה - אדם ניכר בכעסו - ופתאום שתי הנשים הללו פותחות פה אחת על השנייה. שלא תבינו אותי לא נכון - זה בסדר גמור לחלוק או לא להסכים אחת עם השנייה. אבל מכאן ועד שיחה ברמה באיכות, בתוכן ובצורה שלא הייתה מביישת טריבונה ממוצעת של אוהדי כדורגל - הדרך ארוכה.

יושבים ילדי ישראל, הוריהם, מוריהם וכל הנלווים עליהם בבית, וכ-ו-ל-ם רואים את הקולות, את הרמה, את הויכוח, את הסגנון ואת אישיותן של הנשים הללו, הממונות על החינוך בישראל.

תרגיל בכוח הדיבור תעשה השבת בפרשתנו האתון של בלעם לאדוניה. זה האדון השחצן ומלא הפוזה, שחשב שבהבל פיו הוא יכול לקלל, לשנות מציאות, ולנהל את המזרח התיכון. באה האתון ופתחה את פיה, באה הארץ ופתחה את פיה - וכך ירד אל סופו זה שרצה גם הוא לפתוח את פיו נגד עם ישראל.

כוחנו בפינו. החפץ חיים, והאוהב ימים לראות טוב, נוצר לשונו מרע ושפתיו מדבר מרמה, סר מרע ועושה טוב, מבקש שלום ורודפהו.

אפשר בכוח הדיבור לחזק, לרומם, לתמוך, לשמח, ולרפא. אפשר בכוח הדיבור להשחית, לפגוע, לשפוך דמים.

לשון נקייה איננה רק המלצה של נימוסים והליכות. לשון נקייה מעידה על נקיות נשמתו ועדינות אישיותו של הדובר. לשון נקייה מעידה על תרבותו וערכיו של הדובר. לשון מלוכלכת מעידה אף היא - בדיוק הפוך.

אני כבר לא יודע מה עגום יותר - ראש ממשלה שלוקח מעטפות או שרת חינוך שכך

מדברת. שניהם ביחד וכל אחד לחוד הם חלק מתהליך ההתבהמות, ההשחתה והקריסה של המערכות כולן.

מנהיג נקרא דַּבָּר (בקמץ). כוחו של המנהיג בדיבורו. ביכולתו לחזק, לרומם ולאחד את העם. ביכולתו להלהיב ולהניע לפעולה ולסולידריות. מנהיג שבפותחו את פיו מתגלה שפתו, רדידותו ושנאתו - אינו מוסיף כבוד לא לעצמו, לא לתפקידו ולא לעמו. את זה בדיוק מנסה האתון ללמד את בלעם. את זה בדיוק אנו למדים לבושתנו ולצערנו ממנהיגינו בשעה שהם פותחים את פיהם.

אלף חוברות ופלקטים על סובלנות וחינוך לא יצליחו מול הצורה, הסגנון והתוכן של דברי הנשים הללו. וכשהפירות מרקיבים, הענפים יבשים, והעלים נושרים - זו העת להתחיל ולטפל בשורש. מציאות החיים הציבוריים תוליך אותנו גם אם לא ברצון - אז בעל כורחנו - לטיפול שורש מעמיק ורציני, כדי לטעת יסודות ושורשים נקיים, וכדי שלא יצמחו שוב מנהיגים ודיבורים של גסות וכיעור.

- מהי הבעיה בתרבות הדיבור המתוארת בקטע?
- הציגו דו-שיח בין חניך למדריך בהכנות לחודש ארגון. על השיחה להתנהל לפי הבעיה המתוארת בקטע.

שיר הסלנג / קובי

הֵי אַתָּה, אִם בָּאתָ לַצָּבָא

תִּלְמַד לְטוֹבָתְךָ תִּלְמַד אֶת הַשָּׂפָה!

מִסְדָּר אָמֶרִיקָאִי זֶה טִרְטוּר הַטִּרְטוּרִים

כָּל הָאֹהֶל עַל הַגַּב בְּמִגְרָשׁ הַמִּסְדָּרִים,

לְפַמְפֵּם זֶה לָרֶדֶת לִשְׁכִיבוֹת סְמִיכָה

זֶה הַסִּיּוּט שֶׁל הַבֹּקֶר וְזוֹ לֹא בְּדִיחָה.

וְיֵשׁ לָנוּ גַּם גְּרָפִיקָה, מִקְצוֹעַ בְּכֵיף

לְגָרֵף שְׁטָחִים חַבִּיבִי לְגָרֵף וּלְגָרֵף,

הֵי אַתָּה נִרְאֶה לִי הֶלְמוּט, אַתָּה נִמְצָא בְּהֶלֶם

זֶה לֹא נוֹרָא אַתָּה עוֹד תִּכָּנֵס לַתֶּלֶם

הֵי אַתָּה...

הֵי מִי זֶה בָּא? הוֹפָה...

כְּמוֹ מָחָ"ט אֵירוֹפָה

פּוֹזַאי זֶה אִישׁ עִם פּוֹזָה שֶׁעוֹשֶׂה שְׁרִירִים

הוּא מְשֻׁכְנָע שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ אֵין יוֹתֵר גְּבָרִים

רֹאשׁ קָטָן עוֹשֶׂה מָה שֶׁאוֹמְרִים לוֹ וְדַי

וְרֹאשׁ גָּדוֹל לְהֵפֶךְ, הוּא דוֹאֵג יוֹתֵר מִדַּי.

וְנִחְנַח זֶה אֶחָד שֶׁמְּדַבֵּר מִדַּי הַרְבֵּה

אוֹמְרִים לוֹ: "לֵךְ תְּחַבֵּא", בְּעִבְרִית: "תִּסְתּוֹם תַּ'פֶּה"!

הֵי אַתָּה...

אוּלַי זֶה לֹא עִבְרִית וְלֹא שָׂפָה תִּקְנִית,

אַךְ זוֹהִי הַשָּׂפָה הַיּוֹמְיוֹמִית...!

הֵי אַתָּה...

צ'וּקוּ זֶה צִ'קְמוּק וְבָלָגָן בְּלִי שִׁיטָה

כְּשֶׁבָּאֹהֶל אַתָּה לֹא מוֹצֵא אֲפִלּוּ תַּ'מְטָה...

הִסְתַּבַּכְתָּ, צְפֵה פְּגִיעָה, שִׂים לֵב לַבָּאוֹת

אֵיזֶה קָדֶר, טִיל אָטוֹמִי, אַתָּה בְּצָרוֹת...

- מהי הבעיה בתרבות הדיבור המתוארת בקטע?
- הציגו דו-שיח בין חניך למדריך בהכנות לחודש ארגון. על השיחה להתנהל לפי הבעיה המתוארת בקטע.

נספח 5:

תפילה על שמירת-הלשון

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, אֵל רַחוּם וְחַנּוּן,

שֶׁתְּזַכֵּנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לִשְׁמוֹר פִּי וּלְשׁוֹנִי

מִלָּשׁוֹן-הָרָע וּרְכִילוּת וּמִקַּבָּלָתָם.

וְאֶזָּהֵר מִלְּדַבֵּר אֲפִלּוּ עַל אִישׁ יְחִידִי,

וְכָל שֶׁכֵּן מִלְּדַבֵּר עַל כְּלַל יִשְׂרָאֵל אוֹ עַל חֵלֶק מֵהֶם.

וְכָל שֶׁכֵּן מִלְּהִתְרַעֵם עַל מִדּוֹתָיו

שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא.

וְאֶזָּהֵר מִלְּדַבֵּר דִּבְרֵי שֶׁקֶר, חֲנֻפָּה, לַצָּנוּת, מַחֲלֹקֶת,

כַּעַס, גַּאֲוָה, אוֹנָאַת-דְּבָרִים, הַלְבָּנַת-פָּנִים,

וְכָל דְּבָרִים אֲסוּרִים.

וְזַכֵּנִי שֶׁלֹּא לְדַבֵּר כִּי-אִם דָּבָר הַצָּרִיךְ

לְעִנְיָנֵי גּוּפִי אוֹ נַפְשִׁי. וְשֶׁיִּהְיוּ כָּל מַעֲשַׂי לְשֵׁם שָׁמַיִם.